

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто принципи формування правової культури майбутніх фахівців, а саме: гуманізації та гуманітаризації освіти; єдності культурного та освітнього простору; індивідуалізації освітнього простору; індивідуального творчого підходу; розвивальної освіти; орієнтації на самоосвіту й саморозвиток; навчання в контексті майбутньої професійної діяльності; демократизації освіти; діалогічного підходу.

Ключові слова: принцип, правова культура, майбутні фахівці.

Формування правової культури фахівця в системі вищої професійної освіти відбувається під впливом низки чинників: професійно орієнтованої навчальної діяльності, соціально спрямованої взаємодії у навчальному колективі й активного самовдосконалення особистості в процесі навчання у ВНЗ.

Мета статті – розглянути принципи формування правової культури майбутніх фахівців.

Формування правової культури необхідно здійснювати на основі цілісної організації компонентів освітнього процесу вищого навчального закладу (навчання й самоосвіти, виховання й самовиховання тощо), що охоплюють форми навчальної й позанавчальної діяльності. Це утворює єдиний вектор формування правової культури фахівця в умовах професійного навчання кожної конкретної особистості, який дає їй змогу одночасно бути учасником соціально активного життя, професійно спрямованої творчої діяльності й суб'єктом власного саморозвитку.

Принципи, що покладені в основу створення освітнього середовища, спрямованого на формування правової культури фахівця, є взаємозалежними й доповнюють один одного.

Принцип гуманізації освіти передбачає те, що підґрунтя освітнього процесу становить пріоритет загальнолюдських цінностей; у центрі освітнього простору перебуває майбутній фахівець, його здоров'я, вільний розвиток, повага до його особистості, гідності; довіра до нього; прийняття його особистих цілей, домагань та інтересів.

Так, О. Бондаревська виділяє такі положення в гуманістичній парадигмі індивідуально орієнтованої освіти [1].

1. Суть і призначення освіти – становлення особистості, знаходження себе, свого образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку. Розвивати особистість – значить допомогти їй стати суб'єктом культури, навчити життєтворчості.

2. Гуманне ставлення педагога до того, хто навчається, його позиції в освітньому процесі.

3. Освіта має бути орієнтована на людиноутворювальні функції:

– гуманітарну – збереження й відновлення екології людини: її тілесного й духовного здоров'я, сенсу життя, особистої свободи, моральності.

Для цього освіта має закладати в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування співробітництва;

– культуротворчу (культуроутворювальну) – забезпечення збереження, передачі, відтворення культури. Освіта має закладати в людину механізм культурної ідентифікації, тобто встановлення духовного взаємозв'язку між собою й своїм народом, переживання почуття належності до національної культури та інтеріоризації, а саме: прийняття цінностей культури, їх урахування у своїй життєдіяльності;

– соціалізації – засвоєння й відтворення індивідом соціального досвіду, що підтверджує нормальне входження людини в життя суспільства. Продуктами соціалізації виступають особистісні сенси, що визначають ставлення індивіда до світу, соціальна позиція, самопізнання, ціннісно-смісловне ядро світогляду й інші компоненти індивідуальної свідомості. Для успішної соціалізації освіта має закласти в людині механізми адаптації, життєтворчості, рефлексії, виживання, збереження своєї індивідуальності.

Зміст освіти має бути спрямований на задоволення екзистенційних потреб людини й включати принаймні обов'язкові компоненти, що впливають: аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий і особистісний.

Істотними вимогами до технологій особистісно орієнтованої освіти є: діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку особистості, надання їй необхідного простору, свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту та способів навчання й поведінки.

Ці положення мають властивість універсальності, при їх реалізації будь-яку модель освіти можна назвати гуманістично спрямованою.

Принцип гуманітаризації змісту професійної освіти – це виділення (із соціального знання, що розкриває об'єктивні аспекти функціонування й розвитку суспільства) гуманітарного знання, що відображає внутрішній світ людини та її діяльність у духовній сфері. Гуманітарні дисципліни (право, філософія, зокрема, етика, естетика, література, психологія тощо) беруть участь у пізнанні й перетворенні світу, сприяють формуванню самосвідомості особистості, утвердженню прав людини, свобод особистості, поваги її гідності й етнокультурних особливостей; оволодінню культурними цінностями й мораллю, що відповідають нормам суспільства, принципами дбайливого ставлення до природи; оптимізації змісту гуманітарної освіти, що вимагає включення в нього таких найважливіших і найскладніших питань:

– особистість і світобудова – усвідомлення особистістю себе як найскладнішого явища світового порядку, осмислення перспектив розвитку людини та людства;

– особистість і суспільство – взаємозв'язок соціального й біологічного в людині, унікальності й самоцінності кожної особистості;

- особистість у масштабі часу – вивчення минулого як один зі шляхів пробудження самосвідомості, виховання історичності мислення;
- особистість і культура суспільства – відображення (у певної особистості) духовної спадщини поколінь, досвіду видатних постатей великих талантів, світових і національних цінностей гуманізму;
- особистість і середовище проживання – вивчення тенденцій і суперечностей руху людини від біосфери до ноосфери;
- особистість в умовах індустріального й постіндустріального (інформаційного) суспільства тощо.

Принцип єдності культурного й освітнього простору передбачає розвиток особистості в гармонії із загальнолюдською культурою, що залежить від рівня освоєння базової гуманітарної культури. Цією закономірністю зумовлений культурологічний підхід до вибору змісту освіти, що передбачає підвищення статусу гуманітарних дисциплін, їх відновлення, звільнення від примітивної повчальності й схематизму, виявлення їх духовності й загальнолюдських цінностей. Урахування культурно-історичних традицій народу, їх єдності із загальнолюдською культурою є найважливішими умовами конструювання нових навчальних планів і програм.

Культура реалізує свою функцію розвитку особистості лише тоді, коли вона активізує, спонукає людину до діяльності. Чим різноманітніше й продуктивніше значуща для особистості діяльність, тим ефективніше відбувається оволодіння загальнолюдською й професійною культурою.

Принцип індивідуалізації освітнього простору, в основу якого покладено загальнодоступний характер освіти відповідно до індивідуально-вікових особливостей того, хто навчається, визначає диференціацію побудови навчально-виховного процесу й різнорівневу освітню підготовку фахівця.

Саморозвиток особистості залежить від ступеня творчої спрямованості освітнього процесу. Ця закономірність є підґрунтям принципу індивідуально-творчого підходу, що передбачає безпосередню мотивацію навчальної й інших видів діяльності, організацію саморуку до кінцевого результату. Це дає можливість тому, хто навчається, відчувати радість від усвідомлення власного зростання й розвитку, від досягнення власних цілей. Основне призначення індивідуально-творчого підходу полягає у створенні умов для самореалізації особистості, у виявленні й розвитку її творчих можливостей.

Принцип розвивальної, діяльнісної освіти полягає в тому, що розвиток особистості фахівця відбувається в процесі спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності. У процесі цієї діяльності фахівець засвоює не лише знання, уміння, навички, а й набуває досвіду їх самостійного набуття й застосування як основного принципу життєдіяльності. Знання, уміння й навички стають засобом розвитку особистості кожного фахівця.

Процес загального, соціально-морального й професійного розвитку особистості набуває оптимального характеру, коли той, хто навчається, виступає суб'єктом навчання. Ця закономірність зумовлює єдність реалізації діяльного й особистісного підходів.

Особистісний підхід передбачає ставлення до кожної людини як до самостійної цінності, а не як до засобу досягнення певних цілей.

Орієнтація на самоосвіту й саморозвиток тих, хто навчається, передбачає:

- виховання самостійності (у стратегічно важливих видах життєдіяльності, включаючи цілепокладання й планування);

- саморозвиток особистості, тобто активне вдосконалення власних особистісних особливостей тими, хто навчається, серед яких першорядне значення має потребнісно-мотиваційна сфера, здатність до творчої діяльності, рефлексивні здібності. Останні з урахуванням особливостей студентського віку можуть розглядатися як системоутворювальний фактор особистісного саморозвитку.

Навчання в контексті майбутньої професійної діяльності передбачає акцентування уваги на розвитку професійно важливих якостей особистості, що вимагає:

- урахування особистісних особливостей, починаючи з відбору абітурієнтів і закінчуючи випуском фахівців;

- наявності в освітньому стандарті не лише певних знань і вмінь випускників, а й професійно важливих якостей особистості;

- регулярної й оперативної діагностики й самодіагностики, що виконують роль зворотного зв'язку в процесі розвитку особистості;

- включення в освітній процес спеціально організованого тренінгу професійно важливих якостей особистості.

Принцип демократизації освіти передбачає формування іншої, відмінної від авторитарної, культури педагогічних відносин, підґрунтям яких є система співробітництва педагога й того, хто навчається, педагога й адміністрації освітньої установи.

Принцип діалогічного підходу передбачає перетворення позиції педагога й позиції того, хто навчається, в індивідуально-рівноправні, у позиції людей, що співпрацюють. Таке перетворення пов'язане зі зміною ролей і функцій учасників педагогічного процесу. Педагог не виховує, не вчить, а активізує, стимулює прагнення, формує мотиви того, хто навчається, до саморозвитку, вивчає його активність, створює умови для саморуку.

Реалізації цього принципу сприяє створення в установах професійної освіти сприятливого демократичного середовища для реалізації свободи й прав особистості з метою її розвитку. При цьому особливого значення набувають:

- рівноправність і взаємна зацікавленість у розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу – студентів, викладачів, управлінського й навчально-допоміжного персоналу;

- активізація й розширення взаємодії цих суб'єктів у різних сферах життєдіяльності (неформальне спілкування, спорт, мистецтво тощо);
- відкритість навчального закладу виробничим, науковим, суспільним зв'язкам з іншими суб'єктами в культурній, економічній, науковій й інших сферах.

Висновки. Отже, професійна підготовка й професійне становлення особистості є взаємозалежними. Так, нові можливості особистісного розвитку майбутнього фахівця відкриваються в міру його входження в усе більш складні та різноманітні структури життя й діяльності, що модулюються в процесі підготовки професіонала. І навпаки, підготовка до більш складної й різноманітної професійної діяльності вимагає розвитку творчих здібностей і самостійного мислення особистості, її професійно важливих якостей. Професійна підготовка майбутнього фахівця й професійне становлення його особистості – різні за своєю суттю освітні процеси, але не альтернативні, а взаємодоповнюючі й взаємозумовлені, і забезпечуються урахуванням розглянутих принципів побудови освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное образование: опыт, разработки, парадигмы / Е.В. Бондаревская. – Ростов на/Д, 1997. – 28 с.
2. Головченко В.В. Правовая культура и демократизация: методические рекомендации в помощь лектору / В.В. Головченко. – К. : Наукова Думка, 1990. – 20 с.
3. Сазанов О.В. К определению понятия правовой культуры / О.В. Сазанов // Рубикон: сборник молодых ученых РГУ. – 2005. – № 37. – С. 43.
4. Смоленский М.Б. Методологические аспекты изучения правовой культуры / М.Б. Смоленский // Известия вузов. Северо-Кавказский регион. – 2003. – № 1. – С. 71–78.
5. Тугуз С.Б. Формирование правовой культуры студентов вуза в условиях компетентностной модели профессиональной подготовки специалистов: методическое пособие / С.Б. Тугуз. – Майкоп : Аякс, 2007. – 64 с.

Кравченко Е.Б. Принципы формирования правовой культуры будущих специалистов

В статье рассмотрены принципы формирования правовой культуры будущих специалистов, а именно: гуманизации и гуманитаризации образования; единства культурного и образовательного пространства; индивидуализации образовательного пространства; индивидуального творческого подхода; развивающего образования; ориентации на самообразование и саморазвитие; обучения в контексте будущей профессиональной деятельности; демократизации образования; диалогического подхода.

Ключевые слова: принцип, правовая культура, будущие специалисты.

Kravchenko O. Principles of formation of legal culture of the future specialists

In the article on the basis of the analysis of the scientific literature principles of formation of legal culture of the future specialists are considered: a humanization education; unities of cultural and educational space; an individualization of educational space; the individual creative approach; developing formation; orientations to self-education and self-development; training in a context of the future professional work; formation democratization; the dialogical approach.

Key words: a principle, legal culture, the future specialists.